

14. מנחת שלמה ח"א, מא - נראה שאין לדמות כלל גזירות חכמים זו לזו אחרי שלא בכל מקום גזרו אינו נקוב אטו נקוב...

15. חזון איש שביעית כב, א - ונראה דעציץ שאינו נקוב ועומד תחת תקרת הבית יש להקל טפי, דלא מצינו שגזרו בעציץ שאינו נקוב לענין שביעית... והיכי שהעציץ בבית את"ל דזורע בבית דרבנן, י"ל דבעציץ אינו נקוב לא גזרו כיוון דגם בזורע אינו אלא דרבנן. ואחרי שכבר הורה זקן הפאת השלחן להקל אף בזורע בבית, המקל בעציץ שאינו נקוב בבית יש לו במה לסמוך.

16. חזו"א שביעית כו, ד - ואף בעציץ שאינו נקוב בבית הדעת נוטה להחמיר אלא מי שסומר על פאת השולחן בעציץ שא"נ בבית אין לנו למחות דיש להם על מי שיסמכו.

17. אור לציון שביעית א, ו - יש להמנע מלזרוע ולעבוד בתוך הבית אף בעציץ שבתוך הבית ואף אם העציץ אינו נקוב.

הגדרת בית

18. שו"ת הר צבי זרעים ב, לד - בירושלמי מעשרות (פ"ה סוף ה"ב) זרע בבית והעביר הסכך שסיכך על גביו, על דעתיה דרבי התוספת פטור. משמע דכל פטור בית רק בתקרה שלמעלה תליא מילתא, דהא לא מזכיר אלא שסיכך על גביו לחוד, משמע דזה לחוד כבר מספיק לפטור מתרו"מ ושביעית.

19. חוות בנימין ח"ג צז - אנו למדים מירושלמי זה שקרוי כשלעצמו מבלי המחיצות של החורבה אינו מוציא המקום שתחתיו מכלל שדה. שאם לא כן למה לנו הציור של חורבה, וכך היה אפשר להביא מחלוקת בשדה פתוח שקירה עליו.

20. חזון איש כב, א - וגדר בית הדעת נוטה דהעיקר תלוי בכיסוי ואולי צריך מחיצות י' טפחים.

21. בצאת השנה עמ' מב - גידולים בעצמים שאינם נקובים מותר לזרועם גם בשביעית בתנאי שיהיה למעלה סיכוך קבוע, ויש המהדרים לעשות מסביב גם מחיצות של י' טפחים.

22. ספר השמיטה עמ' קה - פרישת גג איננה בית המוציא משם שדה, אין זה הבית הפתוח לרוחות מוציא משם שדה.

23. קטף שביעית יב, ו - על הגג להיות עשוי מיריעות או מרשת ששיעור החומר בה מעל 50%. כך הורה הגר"מ אליהו (רשת הנקראת 50% צל אינה כלולה בהיתר זה מפני שכמות החומר שבה קטנה בהרבה). ולדעת הגר"ש ישראלי אין להקל בבית רשת כלל ולא הקלו אלא בגג שהחומר שלו אטום.

גידול מצע מנותק בחממות

24. משנה שביעית ב, ד - מזהמין את הנטיעות וכורכין אותן וקוטמין אותן ועושים להם בתים ומשקין אותן עד ראש השנה.

25. שבת הארץ קו"א ג - והיה ראוי לשפוט מכאן דגם בתוך הבית אסורה העבודה בשביעית, דאי מותר מאי איכפת לי מה שגדלה מחמת הצל מאחר שכבר עשה את הבית? ואולי מסופק הוא רק בנטע את האילן בתוך הבית, שלא חל עליו שם שדה וכרם מעולם דמשמעם בגלוי, אבל אם האילן היה נטוע בתחילתו בגלוי שוב אינו יוצא מאיסורו על ידי עשיית בתים.

26. שו"ת הר צבי זרעים ב, לה - והנה מירושלמי דמעשרות לא משמע כן, שהרי אמרו להדיא "זרע בחורבה והביאה שליש וסיכך על גבה ע"ד דרבנן התוספת פטור", הרי דמפורש שאע"פ שהזריעה היתה בשדה, מ"מ משעה שסיכך פקע איסור שביעית מטעם דבית פטור.

27. חזון איש כ, ו - והא דתנן ועושים להם בתים אינו ענין לנוטע בבית,

1. ירושלמי ערלה א, ב - רבי יוחנן בשם רבי ינאי אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות דכתיב "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה". ובשביעית צריכא דכתיב "ושבתה הארץ שבת לה", וכתיב "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור".

2. פאת השלחן שביעית כ, נב - רבינו והאחרונים הכריעו דשביעית בזמן הזה דרבנן, ולפי"ז האיבעיא לקולא.

3. משפט כהן עג - בדבר מכתבו, בענין ההרכבה המוכרחת בשנה השביעית... היו ג"כ מהדרים כאלה, שעשו עמודים ופרשו על גבם מחצלאות כעין בית בשעת ההרכבה והנטיעה המוכרחת, כדי לצרף בזה דעת הספק שבירוש', שבתוך הבית י"ל שאין איסור עבודה בשביעית, משום שנאמר שדך ולא ביתך. וכמובן אין זה ענין שאפשר למסור לרבים בזמן זה, שלא ליתן מקום לרדות כו'.

4. ערוך השולחן שמיטה טז, א - והרמב"ם לא הביא דין זה ונ"ל בטעמו דכיון דבפ"ק דמסכת גיטין מבואר לענין מעשר ושביעית דבעינן דווקא עציץ נקוב אבל כשאינו נקוב פטור ע"ש, ממילא מוכח דבבית פטור משביעית.

5. שו"ת יביע אומר ח"ט יו"ד לא - בספקא דהירושלמי, שבזמן שהשביעית מדאורייתא הוה אזלינן לחומרא, השתא הכא ששביעית בזה"ז מדרבנן, אזלינן לקולא. וכן הדין לגבי החממות בשביעית בזה"ז דרבנן אזלינן לקולא.

6. ספר השמיטה עמ' קה - לפי זה אפשר אולי להציע לפרוס סדינין על ארבע כלונסאות תקועות בתוך גלגלים קטנים והזורע ילך ויזרע תחת גג המפה המודלה המתגלגל והולך ממעל להזורע... מסתבר שאהל המיטלטל והמחסה לרגלים רק לשם הזריעה איננו הבית המכוון באיבעיית הירושלמי.

7. חזון איש שביעית כב, א - אם מתוח אהל עראי לפי שעה לזרוע תחתיו שזה אינו כלום ואין אהל עראי מבטל שם שדה כלל.

8. שבת הארץ א, ג - ובשביעית בזמן הזה דרבנן יש להקל במקום הפסד.

9. שבת הארץ קו"א ג - כיון שיש להסתפק שמא עיקר הבעיא הוא אם עובר על לא תעשה אבל בעשה אולי פשיטא דעבר כיון דלא כתיב בה שדך וכרמך, ע"כ אין להקל שלא במקום הפסד.

10. הר צבי זרעים ב, לה - במש"כ הרמב"ם "אילן שנטעו בתוך הבית פטור ממעשרות וכו', ונראה לי שהוא חייב במעשרות מדבריהם", הנה יתכן דגם בשביעית, אף את"ל דבית פטור בשביעית, מ"מ מדרבנן חייב דלא גרע מחיוב מעשרות.

11. חזון איש שביעית כב, א - ועיקר היסוד של פאת השלחן ז"ל להקל בספיקא, לדידן אינו מוכרע, ד"ל כיוון דעיקר הספק בדאורייתא ואזלינן לחומרא ממילא לדידן אזלינן לחומרא.

שמיטה בעציץ

12. חלה ב, ב - עפר חוצה לארץ שבא בספינה לארץ חייב במעשרות ובשביעית.

13. שו"ת נחפה בכסף יו"ד ה - נראה להביא ראיה לאסור ממה שפסק הר"ם ... דבאינו נקוב חייב בתרומות ומעשרות מדרבנן... ונראה דה"ט דאסור רבנן בעציץ שאינו נקוב גזרה אטו עציץ נקוב דחייב מדאורייתא משום דהוי מחובר לקרקע, ואי שרינן להו בשאינו נקוב אתנו למישרי נמי בנקוב, דהאי עציץ והאי עציץ... וא"כ הוא הדין לאיסור שביעית דאסור לזרוע בעציץ שאינו נקוב מדרבנן.

דהתם הגג מצד האילן או שיש בגג חלונות באלכסון שמגין בפני החמה ואינו מגין בפני הגשמים ובפני הטל והאוויר, והתם הבית להיטיב הגידול, אבל נוטע בבית הצמחים הם במצב בלתי טוב ורצוי שנשלל מהם תועלת הגשמים והטללים והאוויר וקוי השמש והבית להם לרועץ.

28. חוט שני א, א אות ד - שם "שדה" הוא פירוש להגדרת המקום יעודו ותכליתו, ואם דרך העולם לזרוע בבית הרי הוא שדה... א"כ פשיטא דחממה שכל תכליתה וא כדי לסייע ולהיטיב לצמחים ולמהר את גידולים אין זה בית... א"כ אסור ג"כ להניח עציץ שאינו נקוב בתוך החממות הנ"ל שהרי חממות אלו הוי שדה גמורה ובעציץ שאינו נקוב אסור מדרבנן.

29. הרב יעקב אריאל, המעין כ - החממה יוצרת אקלים שאינו טבעי לארצינו בעונת החורף, ויתכן מאוד שלגידולים הטבעיים הזקוקים לאקלים הטבעי עלולה החממה לגרום נזק, בגלל חומה הרב, והיא מביאה תועלת רק לגידולים מסוימים שאינם בני זמנם ומקומם בדרך הטבע במקום זה ובעונה זו, ולכן אינה בכלל שדה, שהרי שדה זהו שמו של המקום הטבעי ולא המקום המלאכותי.

30. מאמר מרדכי שביעית, מאמרים ה - אך נראה לחלוק על סברא זו, כיון שגם חממות, אף שיש רגילות לזרוע בהם, מ"מ אינו כאדמה שהרי א"א לזרוע בו את כל סוגי הפירות והירקות, וכן לא בכל עונות השנה אפשר לזרוע בו.

31. שבט הלוי ח, רמז - ובחממות אם עשויין כעין בית דהיינו לכה"פ גובה עשרה טפחים, ויש גם מחיצות ה"ז בית. משא"כ כסוים נמוכים על הקרקע קשה להקל בזה.

מיהו לבי אנסני לספק אם זה רצון חז"ל לעשות מזה תעשיה שלמה של גדולי שנת השביעית ולספק גדולים טריים של גידולי שביעית אעפ"י שנתגדלו באופן המותר מעיקר הדין, וכל הקהל יהנו מזרעים שנזרעו בשביעית, הדבר מסופק בידי.

32. מנחת שלמה ח"ג קנח, ז - אילו היינו פוסקים ששביעית בזה"ז הוא מדאורייתא הייתי חושש קצת אם רצוי לקבוע לרבים לזרוע לכתחילה בחממות של זמננו אשר כן הוא ממש דרך הזרעים... אך כיון שלמעשה סומכים על הפוסקים ששביעית בזה"ז רק מדרבנן לכן חושבני שנכון מאד לקבוע את הדבר למעשה.

33. חוות בנימין ח"ג, צז - לענ"ד הגורם המפקיע מהמקום תורת שדה אינו קשור כלל בהגרעה מהתנאים שבהם הגידול בשדה הפתוח, אלא בעיקר בהגדרת המקום ובהפקעתו משם זה ע"י היותו נתון במחיצות ובקירוי גם יחד.

34. שו"ע שלו, ח - עציץ ... יש ליזהר מליטלו מעל גבי קרקע ולהניחו על גבי יתדות או איפכא (משנ"ב - משום זורע).

בספר השמיטה עמ' יז כתב שמותר להסיר את הדבר החוצץ בין העציץ לקרקע אם נותר על גבי יתדות, שצרף את דעת הרמב"ם שהאויר מנתק, אך משמע שלהניח ממש על הקרקע אסור לדעתו.

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן מא ואף שמסתבר דלענין שביעית כיון דלא עביד מידי בגוף הקרקע אין זה זורע ממש אלא תולדה, מ"מ כיון שמשביח ודאי את הזרעים בפעולה זו שהוא מעמידם ע"ג קרקע אפשר דאסור מדרבנן דלא גרע מעושה בתים לצל וכדומה. אכן נראה לצדד בזה לקולא דכיון דבשעה שהוא מגביהו יכול הוא עדיין לחיות מן הלחות ששאב תחלה מן הארץ כאילו הוא עומד גם עכשו ע"ג הארץ, ולא יהיה מורגש בו שום קלקול אלא לאחר שישהה ויעמוד שם זמן רב, לכן אפשר שפעולת ההורדה ע"ג קרקע שבאה למנוע הפסד חשיבא כאוקמא אילני דשרי ואף דבכה"ג דקא עביד בגוף האילן איכא דאסרי אף לאוקמי, וגם יש לדון אי שרי לכתחלה להפסיד ע"מ לאוקמא אח"כ, מ"מ נראה שבתוך בית מקורה אפשר שפיר להקל.

35. חוות בנימין א, א - נראה שחיבור העציץ לשעה קלה יש בזה משום נוטע רק לענין שבת, וזה כפי שמצינו בענין מלאכת זורע שעצם שימת הזרעים באדמה אעפ"י שאינם משתרשים אלא לאחר זמן מ"מ מיד מיחייב משום זורע ואפילו חזר ולקטם... דאזלינן בתר הפעולה... ולא כן הדבר לענין קדושת שביעית ומעשרות וכן לערלה כי בשבת הדיון הוא באשר לעושה המלאכה וזו כל שנעשתה ע"י האדם העושה פעולה מוגמרת מצד עצמה יש ע"ז שם מלאכה וחיוב מלאכה, ולא כן בכל אידך הנ"ל שהדיון הוא לגבי החפצא שבה נעשית הפעולה וע"כ כל עוד שבה לא ניכרת ההשפעה של הפעולה אין זה פועל שינוי במצב.

גם בחוות בנימין ח"ג צח כתב שאין חשש בהעברת עציץ נקוב ממקום למקום. אך שם הוא כתב שלרש"י לא יהיה אסור מטעם אחר, מפני שמדובר רק בתולדה ואין לאסור תולדה בשביעית.

36. ספר השמיטה עמ' יח - ואם העתיקו השתיל עם עפרו ממקום בשיעור שיכול לחיות בו שאין זו נטיעה לענין ערלה, מסתבר שגם בשביעית אין זו זריעה.

37. חזו"א כב, א - אסור להסיר התקרה מעל הזרעים בשביעית דהוי תולדת זורע. ועוד כשמסיר התקרה נמצא דעביד איסורא למפרע (ולטעם זה אף להסיר בשמינית אסור).

38. שו"ת הר צבי זרעים ב סימן לד 39. הנה מה שכתב דכשמסיר התקרה עביד איסורא למפרע דהוי זורע על מנת להסיר וזו זריעה גמורה, לא משמע כן בירושלמי מעשרות (פ"ה סוף ה"ב) זרע בבית והעביר הסכך שסיכך על גביו, על דעתיה דרבי התוספת פטור, וע"ד דרבנן התוספת חייב. הרי להדיא דהסרת התקרה אינה עוקרת פטור בית למפרע

40. חוות בנימין ג, צח - העברת עציץ נקוב מבית לבית דרך מקום פתוח תליא במחלוקת, ומ"מ נראה להתיר בשביעית בזמן הזה.

41. מנחת שלמה קנח, ו - מסתבר שאפילו אם ננקוט דנטיעה הוי מלאכה דאורייתא, מ"מ בכה"ג שמוציא מבית לשדה איז זו נטיעה דאורייתא, אפילו אם יש גם השבחת היניקה, ולא דמי לשבת... דלא גזרו בשביעית אלא על עבודות ולא על דבר שאינו נראה כלל כעבודה. ועכ"פ בנד"ד אם ניכר שההוצאה מהבית לחוץ היא לא לשם השבחה שפיר מסתבר דמותר בכל ענין. ומה שמבואר בחזו"א דאסור להסיר תקרה, נראה דמיירי במתכוין להשבית.

וקצת צ"ע ששם באות ז ובמנחת שלמה מא

נראה שנטיית ליבו לאסור הורדת עציץ מהשולחן לרצפה ולכאורה על אחת כמה וכמה.

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן מא

בענין הוצאת עציץ נקוב מבית מרוצף על קרקע שמחוץ לבית, נלענ"ד דשביעית לא דמי לשבת דחשיב כזורע וכיון דכללא הוא דלא אסרו רבנן אלא "עבודת שדה וכרם" לכן כל שאינו מתכוין כלל לשינוי הצמיחה שפיר שרי, ואף על גב שמהקרקע הם יונקים יותר ממקום מרוצף מ"מ כיון שלמעשה אין רגילים היום לעשות כן להשבחת היניקה וגם ידוע שרגילים לשנותם ממקום למקום בגלל סדרי הבית או צורך אחר, לכן כמו דשרי בכה"ג הרבה עבודות דרבנן כך גם זה מותר כשאינו מתכוין ובפרט כשגם ניכר שאין כוונתו כלל להשבחת היניקה.

ספר השמיטה עמ' יז – ולדעתי אין לחוש להוציא עצית מבית לחוץ... גם אין להחמיר לענ"ד מלהסיר הגג מעל הזרעים.

מאמר מרדכי - שביעית פסקי הלכות סימן ט

העברת עציץ ממקום למקום, כגון: מביתו למרפסת פתוחה - יש בזה משום זורע, לכן יש לעטוף את העציץ מכל צדדיו בניילון או נייר כסף ולאחר מכן יכול להעבירו, וכן יעשה אדם שמעביר דירתו ובה עציצים [ומ"מ מותר להסיר הניילון במרפסת פתוחה כיון דהוי גרמא].

הגדרת עציץ נקוב

מאמר מרדכי שביעית ט

קומה ראשונה

נוף – ספר השמיטה יז

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן מא

צ"ע אם יש לחוש בשביעית בזה"ז למה שהעלה המל"מ בפ"ב מבכורים שאם רק נוטה מקצת נוף על הארץ חשיב כמחובר אף מה שבתוך העציץ.

קבוע

חומרים נקובים - ספר השמיטה יז היקל בזרעים

גידולי מים

ספר השמיטה עמ' טז

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן מא אות ג

העברת עציץ ממקום מקורה לשאינו מקורה נראה שאין לאסור הוצאת עציץ ממקום מקורה לשאינו מקורה בגלל השינוי מבית לשדה מפני שאין זה גורם רק שינוי בדין אבל לא חשיב משום כך עבודה,

אולם מצינן במאירי שבת פ"א ע"ב דבהעתקת עציץ נקוב ממקום למקום אית ביה משום קוצר וזורע לענין שבת עיין שם, וכיון שכן ה"ה נמי לענין שביעית דאסור.

ומיהו נראה דכשצריך להעתיק דירתו למקום אחר יוכל להעבירו מוגבה מן הארץ י' טפחים דבכה"ג מסתבר דשרי

דיש מהאחרונים שכתבו דבשעת העברה ממקום למקום חשיב כספינה העשויה לברוח שדינה כתלוש, ועוד דהריטב"א בגיטין ז' ע"ב מספקא ליה דאפשר דמוגבה למעלה מהקרקע י' טפחים נעשה כתלוש והרוצה להחמיר עד שיצא הספק מלבו יהדר לסתום את הנקב.

ומה שהחזו"א בסי' כ"ב אוסר להסיר תקרה מיירי בכה"ג שמשביח בכך את הזרעים

אך מ"ש שם בפשיטות דהזורע בבית ע"מ להסיר אח"כ את התקרה דחשיב זריעה גמורה ואף בשנת ח' אסור להסיר,

לענ"ד צ"ע דמ"מ בשעה שזרע נעשה כזורע בחו"ל ודעתו לקדש אח"כ את הקרקע בקדושת א"י, והיה נלענ"ד שאם הסיר את התקרה בלילה בשעה שאין שמש ולא גורם תיכף במעשיו לשום השבחה דיש להסתפק אם יש בהסרת התקרה שחוצצת מפני השמש גדר של עבודה

ועכ"פ אם אין כוונתו להשבחת הזרעים הרי גם בשבת משכחת דבפתיחת חלון או דלת נכנס אויר או שמש שמביאים תועלת לגידול הזרעים שבתוך הבית ואפי"ה שרי וה"ה בשביעית.

אך שם בהערה כתב: שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן מא

וכל מה שנכתב בספר בענין זה הוא רק מפני שיש חוברת שנדפסה בחיי מרן בעל החזו"א זצ"ל וכתוב שם שזה עפ"י פסקיו ושם מבואר דאסור, אולם לענ"ד צ"ע.

וכך מתיישבים דבריו עם הקודם.

שו"ת הר צבי זרעים ב סימן לד

הנה מה שכתב דכשמסיר התקרה עביד איסורא למפרע דהוי זורע על מנת להסיר וזו זריעה גמורה, לא משמע כן בירושלמי מעשרות (פ"ה סוף ה"ב) זרע בבית והעביר הסכך שסיכך על גביו, על דעתיה דרבי התוספת פטור, וע"ד דרבנן התוספת חייב. הרי להדיא דהסרת התקרה אינה עוקרת פטור בית למפרע

וכן נראה לי דהירושלמי דשבת הנז' חשיב עשיית בתים לתולדה דנוטע, ולמה לא חשיב נמי הסרת התקרה דהוי בכלל זורע, וכן בפ"ב דשביעית דעושין להם בתים עד ר"ה ולאחר ר"ה אסור, אמאי לא חשיב גם זה דמסירין את התקרה עד ר"ה ואחר ר"ה אסור, מכל זה משמע דבהסרת תקרה ליכא משום זורע, ודוחק לומר דתני ושייר.

ובענין זה ראיתי בקונטרס מוסף השבת שמביא בשם החזו"א, דאותן המשתלות שיש להם כיסוי אסור להסיר המכסה בשבת, לכאורה יש לדון בדבר דאם הכיסוי נעשה מתחילה לסגור ולפתוח הרי לכל היותר אין זה אלא גרמא ורק חשש בעלמא. [וראה שו"ת "הר צבי" או"ח ח"א סימן קלג].

רצפה - לדעת ה'חזון איש' עציץ נקוב המונח על-גבי משטח אבן נחשב למנותק¹ ואילו לדעת הרב שלמה זלמן אוירבך דינו כמונח על הקרקע משום שהרצפה נחשבת לחלק בלתי נפרד מהאדמה בהיותה קבועה ומחוברת אליה.² הרב שמואל וואזנר מסייג את דברי החזון איש בטענה שדבריו לא נאמרו ביחס לרצפות הבית שלנו, שם העציץ נחשב למחובר לאדמה. בדבריו הוא מתאר שהחזון איש התווכח איתו בנושא זה, ולאחר זמן-מה הרב וואזנר הרים עציץ שהיה מונח על הרצפה וראה ששורשיו חדרו את הריצוף, דבר המוכיח שעציץ נקוב המונח על רצפת הבית נחשב למחובר לאדמה, והוא מסיים: 'ואמרתי ברוך שבחר בחכמים ובמשנתם'. לגישה זו בדעת החזו"א ולשיטת הרב אוירבך עולה, שאדם המתגורר בקומת קרקע עליו לנתק את העציץ בניתוק נוסף, כגון להניחו על גבי צלחת. אך המתגורר בקומה שנייה ומעלה יכול להניח את העציץ הנקוב על-גבי הרצפה.

¹ חזו"א (שביעית סי' כב ס"ק א).

² שו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' מא; ח"ג סי' קנז).